

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הפשטת פסח בשבת

(קט"ז ב') **תנו רבנן** (תוספתא פסחים): ארבעה עשר (בניסן) שחל להיות בשבת - מפשיטין את (קרנן) הפסח עד החזה (מרגליו האחוריות, שיוכל להוציא האימורים. שהקטר חלבו דוחים שבת. ויותר אינו מפשיט עד הערב, שצורך הדיוט הוא). דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה. וחכמים אומרים: מפשיטין את כולו.

(ואמרין) בשלמא לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, דהא איתעביד ליה צורך גבוה (ויותר מזה הוא צורך הדיוט). אלא לרבנן מאי טעמא? אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: דאמר קרא: "כל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ (לכבודו)".

והכא מאי למענהו איכא? רב יוסף אמר: שלא יסריח (שהעור מחממו ומסריחו, ואין זה כבודו להיות פרס אוכלי שולחנו מגואל). רבא אמר: שלא יהו קדשי שמים מוטלין כנבלה.

מאי בינייהו? איכא בינייהו דמנח אפתורא דדהבא (שאינו מוטל בבזיון, אבל לשמא יסריח חייש רב יוסף). אי נמי יומא דאסתנא (רוח צפונית ונוחה, ואין חשש שיסריח).

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: מאי אהדרו ליה חברייא לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה? הכי קאמרי ליה: אם מצילין תיק הספר עם הספר², לא נפשיט את הפסח מעורו?

(ודחי) מי דמי? התם טלטול, הכא מלאכה (דהפשטה מאבות מלאכות היא)!

(ק"ז א') (ומסיק) אלא אמר מר בר רב אשי: לעולם כדאמרין מעיקרא³, ודקא קשיא לך הכא טלטול והכא מלאכה, כגון דלא קבעי ליה לעור (ואינו מתכוין להפשיט משום עור, ולא דמי להפשט אילים ותחשים דמשכן).

(ומקשה) והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות (וכאן, אע"פ שאינו מתכוין, מפשיט הוא)!

(ומתריץ) דשקיל ליה בברזי (ההפשטה שהתירו חכמים בפסח שחל בשבת, כשחותך בחתיכות דקות, שאין דרך הפשטה בכך, ואינה מלאכה אלא שבות⁴).

שיטות הראשונים

חל יד בניסן בשבת, האם מותר להפשיט העור כולו: פסק הרמב"ם כחכמים, שאם חל ארבעה עשר בשבת, מפשיטין את כולו, כמעשהו בחול. ואין הרמב"ם מזכיר שצריך להפשיט הקרבן בברזי⁵.

1. משלי טז, ד.

2. ואף על פי שיש בתוכו מעות, ומשום כבוד הספר שהוא צורך גבוה, עבדינן בהדיה הצלת מעות שהן צורך הדיוט. רש"י.

3. דלא פליגי אלא בהפשטה, ומייתי רבנן רביה מתיק הספר דמתניתין דמצילין מעות אגב ספר, צרכי הדיוט אגב צרכי גבוה, הואיל וליכא שהות למשדינהו, והכא נמי אגב צרכי גבוה דכל פֶּעַל ה' למענהו, יפשיט. רש"י.

4. רש"י. והקשו תוספות (ד"ה דשקיל) על פירושן, דהוה ליה למיתני בפסחים בפרק אלו דברים (דף ס"ה ב') הפשט דדחי שבת בהדי הנהו שבות דקתני התם דדחו שבת! וכתבו: ונראה לר"י דליכא אפילו שבות, דאינו מפשיט כשיעור חשיבות עור יחד. ולא דמי למפיס מורסא, דהתם פתח קעביד אך שאין צריך לו. וכן צד מזיקין, מכל מקום צד הוא. אבל הכא דלא קא עביד הפשט, אפילו שבות ליכא.

5. ראה באריכות בבאור הגר"א (או"ח שלד, טו-טז). מקורות - רמב"ם (הל' קרבן פסח א, טז).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לאיזה מבוי מצילים כתבי הקודש

הקדמה: נחלקו תנאים בעירובין (משנה, י"א ב') בתיקון מבוי סתום לטלטל בתוכו. (1) לבית שמאי צריך שני תיקונים. ודעת רבי אליעזר בהסבר שיטתם, שהם שני לחיים⁶. (2) לבית הלל די בלחי או קורה.

(קט"ז ב') **משנה:** ולהיכן מצילין אותן (את כתבי הקודש)? (4) למבוי שאינו מפולש. (2) בן בתירא אומר: אף למפולש.

(קט"ז א') (ומברר) היכי דמי מפולש, היכי דמי שאינו מפולש?

(קט"ז ב') (ושקיל וטרי, ומסיק) אלא אמר רב אשי: שלוש מחיצות ולחי אחד זה מבוי שאינו מפולש. שלוש מחיצות בלא לחי זהו מבוי המפולש. ואפילו לרבי אליעזר דאמר בעינן לחיים (כדי להתיר טלטול במבוי), הני מילי לאוכלין ומשקין. אבל לספר תורה, בחד לחי סגי.

שיטות הראשונים

שלוש מחיצות ולחי אחד, זהו מבוי שאינו מפולש: רש"י פירש דתרווייהו (תנא קמא ובן בתירא) כרבי אליעזר⁷. ולפי פירושו קיימא לן כבן בתירא, שמצילים אפילו לשלוש מחיצות בלא לחי⁸. וכן פסקו רז"ה⁹ ומרדכי¹⁰. ודעת הרשב"א¹⁰, שרב אשי כבית הלל מוקי לה¹¹, והשתא אתיא מתניתין כהלכתא. וכן פסקו רבינו חננאל, הרי"ף, הרמב"ם, הסמ"ג ועוד, כת"ק שמצילים רק למבוי שאינו מפולש, דהיינו לשלוש מחיצות ולחי. וכן פסק השו"ע¹².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלד)

יב. כל כתבי הקדש מצילין האדנא מפני הדלקה וקורין בהם, אפלו כתובים בכל לשון ואפלו כתובים בסם ובסקרא (פי' מיני צבעונים) ובכל דבר. וכן מטבֵע ברכות שטבעו חכמים, מצילין אותם מן הדלקה ומכל מקום התרפה פרוש מקום מגלה והפקר; וכן תרגום שכתבו עברי, כגון יגר שהדוּתא וכדנא תמרון להון, ועברי שכתבו תרגום או בלשון אחר שאותו העם בקיאים בו; וכן ספר תורה שיש בו ללקט פ"ה אותיות מתוך תבות שלמות או שיש בו אזכרה, מצילין אותה.

6. ע"פ ריטב"א שם בעירובין.

7. דבעלמא בעינן שלוש מחיצות ושני לחיים, והכא לגבי ספר נחלקו אם מודה רבי אליעזר שבחד לחי סגי או אף בלא לחי.

8. דכיון דהקילו טפי בהצלת כתבי הקדש מהצלת אוכלין, ורבנן דבעו לגבי אוכלין שלש מחיצות ושני לחיים כרבי אליעזר אפילו הכי שרו בכתבי הקדש אפילו בלחי אחד, אף אנו נאמר דכיון דקיימא לן כבית הלל דאפילו אוכלין מצילין למבוי שיש לו שלש מחיצות ולחי אחד, לגבי כתבי הקדש נקל טפי ואפילו אין לו אלא שלש מחיצות בלחוד בלא לחי נציל. רשב"א.

9. שגם הוא מפרשה כדברי רש"י דתרווייהו אליבא דרבנן אליעזר.

10. הרשב"א הקשה על רש"י, דאם כן הוה ליה לרב אשי למימר ותרווייהו אליבא דרבי אליעזר, כמו שאמר רב חסדא! ורבה נמי דאמר ותרווייהו אליבא דרבי יהודה!

11. אלא דכי היכי דלא תיקשי אי הכי אפילו אוכלין ומשקין נציל, קאמר דבהא אפילו רבי אליעזר מודה בה. ומשום דבעי תנא למיתנייה אפילו לרבי אליעזר לא מצי למיתני דנציל לתוכו אוכלין ומשקין. רשב"א.

12. או"ח שלד, יז. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כג, כו). מרדכי (סי' שצד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יז. ... (מצילין הספרים אפילו לחצר שאינה מעורבת) ולמבוי (פי' מקום שנקנסים מהם לחצרות) שלא נשתתפו בו, ובכלבד שיהיו בו שלש מחצות ולח. יט. כל מה שמותר להציל מפני הדלקה מתיר להציל ממים ומשאיר דברים המאבדים.

הצלת מאכלים

כמות האוכל וסוג האוכל שמותר להציל

(ק"ז ב') **משנה:** מצילין מזון שלוש סעודות - הראוי לאדם (מצילים) לאדם, הראוי לבהמה לבהמה. כיצד? נפלה דליקה בלילי שבת, מצילין מזון שלוש סעודות. בשחרית, מצילין מזון שתי סעודות. במנחה, מזון סעודה אחת. רבי יוסי אומר: לעולם מצילין מזון שלש סעודות (שמעיקר הדין אפילו הרבה מותר להציל, שהרי טורח בהיתר. וכשגזרו, לא אסרו אלא יותר משלוש).

(ומקשה) מכדי בהיתרא קטרח נציל טפי (משלוש סעודות). אמר רבא: מתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית ליה (בלא הגבלה, ישכח משבת ו) אתי לכבויי.

תנו רבנן (בתוספתא): הציל פת נקיה (לשלוש סעודות), אין מציל פת הדראה (פת קיבר, החשובה פחות). (הציל) פת הדראה, מציל פת נקיה (שיכול להערים ולומר פת נקייה נוחה לי). ומצילין (מזון) מיום הכפורים לשבת (אם נפלה דליקה ביוה"כ שחל בערב שבת).

אבל לא משבת ליום הכפורים (כגון אם חל יוה"כ ביום ראשון. שהרי אינו אוכל עד הערב, ובערב יטרח ויביא⁴³). ואין צריך לומר משבת ליום טוב (שיכול להכין בו ביום), ולא משבת לשבת הבאה.

שיטות הראשונים

מצילין מזון שלוש סעודות: פסקו **רמב"ם ורי"ז** כתנא קמא, ודלא כרבי יוסי דאמר לעולם מצילים מזון שלוש סעודות. וכן פסק **השו"ע**⁴⁴.

הצלה מיום הכיפורים למוצאי יום הכיפורים: כתבו **רשב"א, רי"ד, ור"ן** דמדאמרין אבל לא משבת ליום הכפורים, משמע דמיום הכפורים למוצאי יוה"כ מצילין מזון סעודה אחת⁴⁵. והכי איתא **בירושלמי** (ה"ג). וכן פסק **השו"ע**⁴⁶.

הצלה לחולה זקן ורעבתן: כתב עוד **הרשב"א**, דאיתא **בירושלמי** דמצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני. וכן פסק **השו"ע**⁴⁷.

13. רש"י. וכתבו תוספות (ד"ה אבל לא משבת): פירש בקונטרס למוצאי יוה"כ. וא"ת פשיטא, דחול גמור הוא! ומאי שנא משבת למוצאי שבת? וי"ל דמצוה לאכול במוצאי יוה"כ. ועוד לפי שהתענו מותר יותר. אי נמי ליום הכפורים עצמו קאמר ולהאכיל התינוקות.

14. או"ח שלדא. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כג, כא). ריא"ז (הלכה ב, סעי' א).

15. דאם איתא דאפילו ביוה"כ אינו מציל, צריכא למימר דמשבת ליוה"כ אינו מציל! והיינו טעמא דשרי, מפני עגמת נפש, מידי דהוה אקניבת ירק דשרי (לעיל קי"ד ב') מן המנחה ולמעלה. ר"ן.

16. או"ח שלדא. מקורות - רשב"א (ק"ז ב', ד"ה מצילין). ר"ן (מג ב ברי"ף, ד"ה ומדאמרין). רי"ד (בפסקיו, ד"ה ת"ר הציל).

17. או"ח שלדא. מקורות - רשב"א (ק"ז ב', ד"ה מצילין).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, שלד)

- א. נפלה דלקה בשבת, אם הוא פלילה קדם סעדה, יכול להציל כדי מזון שלש סעדות, הראוי לאדם, לאדם, והראוי לבהמה, לבהמה; ובשחרית, מזון שתי סעדות; ובמנחה, מזון סעדה אחת. ודוקא בני הבית שהדלקה בו לא יצילו יותר, משום דאיכא למיחש שמתוך שטרודים בהצלה ישכחו השבת ויכבו; אבל בתים הקרובים ויראים שתגיע להם הדלקה, יכולים להציל כל מה שירצו.
- ג. הציל פת נקיה לא יציל פת הדראה (פי' פת שנטל הדירה דהינו פת סבין), אבל איפכא שרי.
- ד. מצילין מיום הכפורים לשבת, אבל לא משבת ליום הכפורים ויום טוב, ולא לשבת הבאה; אבל מיום הכפורים למוצאי יום הכפורים מצילין מזון סעדה אחת.
- ה. מצילין לחולה, ולזקן ולרעבתן, כבינוני.

נשברה חבית בראש גגו

(ק"ז ב') **תניא:** נשברה לו חבית (יין) בראש גגו, מביא כלי ומניח תחתיה (למטה בחצר). ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט (מן האוויר), כלי אחר ויצרף (אותו סמוך לגג שיזוב לכלי¹⁸). (ומבאר בגמרא) גזירה שמא יביא כלי דרך רה"ר. (המשך הברייתא:) נזדמן לו אורחין, מביא כלי אחר וקולט, כלי אחר ומצרף (שיהיה לו יין עבורם). ולא יקלוט ואחר כך יזמין (אורחים), אלא יזמין ואח"כ יקלוט. ואין מערימין בכך. משום רבי יוסי בר יהודה אמרו: מערימין. ואמרין בגמרא (להלן ק"כ א'), דגם בנשברה חבית בראש גגו, דאמרן ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט, כלי אחר ויצרף, אבל בהווא מנא כמה דבעי מציל.

שיטות הראשונים

ואין מערימין בכך: רש"י פירש אין מערימין בכך לזמן אורחים שאינם צריכים לאכול וותירו¹⁹. ומדברי הרמב"ם נראה שמפרש דאין מערימין בכך, היינו להערים ולקלוט קודם שיזמין האורחים. ומדברי הטור משמע שנחלקו אם מותר להערים לכתחילה. וברמב"ם מבואר שלכתחילה לכולי עלמא אין להערים, ונחלקו בדיעבד, אם מותר²⁰. ולענין הלכה, פסק הרמב"ם כרבי יוסי ב"ר יהודה להקל בשל דבריהם. ומהרי"ף ורא"ש משמע שהלכה כתנא קמא שאין מערימין²¹. והשו"ע²² פסק כרש"י וכתנא קמא. והרמ"א פסק כרמב"ם.

18. רש"י. ואילו מהרמב"ם (הל' שבת כב, טז) נראה שהבין שמצרף את הכלי לכלי הראשון. ונראה שהכוונה שעושה כן כדי לכשיתמלא הכלי הראשון, יזל ממנו לכלי החדש.

19. ולפי רבי יוסי ברבי יהודה, מותר לזמן אורחים שאינם צריכים לאכול. אבל להערים ולקלוט ורק אח"כ לזמן אורחים, גם לדידיה אסור.

20. ב"י (או"ח שלה, ג).

21. במסכת מו"ק (י"ב ב') נחלקו התנאים לגבי הערמה במועד. והגמרא מסיקה דהוי כתנאי, ומביאה את מח' תנא קמא ור' יוסי ב"ר יהודה דהכא. והרי"ף והרא"ש לא הזכירו שם דין הערמה כלל, ומשמע דסבירא להו כתנא קמא שלא התיר להערים (וכ"כ טור וב"י או"ח תקלגא). והרמב"ם פסק (הל' יום טוב ז, ח), שאע"פ שיש לו שיכר ישן מערים ושותה מן החדש שאין הערמה זו ניכרת לרואה, וכן כל כיוצא בזה, וכרבי יוסי ברבי יהודה. והטעם שפסק כן, משום שכן משמע להלן (שבת קל"ט ב') שמותר להערים, אלא שיש

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אבל כהוא מנא כמה דבעי מציל: כתבו התרומה וסמ"ג, דכשמציל בחד מנא, מציל באיזה עניין שירצה²³. וכן פסק השו"ע²⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלה)

- ב. אם נשברה בראש גגו, מביא כלי ומניח תחתיה, ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלט לקבל מן הקלוח באויר לאחר שירד מן הגג, ולא יביא כלי אחר ויצרף אותו לראש הגג; ואם מציל בכלי אחד, מציל אפילו קולט או מצרף.
ג. נזדמנו לו אורחים מביא כלי אחר וקולט, כלי אחר ויצרף; ולא יקלט ויצרף ואחר כך יזמין לו האורחים, ולא יערים לזמן אורחים שאין צריכים לאכל.
הגה: ומיהו אם עבר ועשה, שקלט ואחר כך זמן אורחים, מותר (רמב"ם והמגיד פכ"א).

שכח פת בתנור

(ק"ז ב') **תנו רבנן** (בתוספתא): שכח פת בתנור וקדש עליו היום, מצילין מזון שלוש סעודות (מן התנור). ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. וכשהוא רודה, לא ירדה במרדה (כדרכו), אלא בסכין (שהוא שינוי).
(ומקשה) איני?! והא **תנא** דבי רבי ישמעאל: "לא תעשה כל מלאכה"²⁵, יצא תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה (אומנות), ואינה מלאכה (ואם אינה מלאכה, מדוע הצריכו שינוי)?
(ומתרץ) כמה דאפשר לשנויי משנינן.

שיטות הראשונים

רדיית הפת: דעת **רמב"ן** שרדיית הפת אסורה משום שבות. ומותר לו לרדות בשבת רק מזון שלוש סעודות, ורק בסכין, שהוא שינוי. ודעת **הר"ן** שאין ברדיית איסור שבות, אלא דומה היא לעובדין דחול. ואף רדיית במרדה כדרכה, כל שהוא צורך היום, מותר כדרכו. וכל שאין בו צורך היום, אסור אפילו בשינוי. וכל שיש בו צורך היום ונעשה באיסור²⁶, או שאין בו צורך היום אלא שיש לחוש שיבוא לידי איסור סקילה²⁷, אסור מדרבנן, ואם יכול לשנות, משנה. ואם אי אפשר, יעשה כדרכו²⁸. **והשו"ע**²⁹ פסק **כר"ן**.

חילוק בין מוכחא מילתא או לא. והרא"ש מחלק בין הערמה להערמה. שלא כל הערמה במילי דרבנן שוים (ביאור הגר"א או"ח שלה, ג, ס"ק ח).

22. או"ח שלה, ג, מקורות - רמב"ם (הל' שבת כב, טז).

23. כלומר אפילו קולט או מצרף וטעמא דכיון דלא שרית ליה להציל אלא בכלי אחד תו ליכא למיחש למידי. ב"י.

24. או"ח שלה, ב, מקורות - התרומה (הל' שבת ס' רנד). סמ"ג (לאוין סה).

25. שמות כט.

26. כמו שכח פת בתנור, ומפרש ר"ן שמדובר שהדביק הפת סמוך לחשיכה, כשלא היה שהות שיקרמו פניה.

27. כמו כאן, שהדביק בשבת, ואם תיאפה יתחייב בסקילה.

28. וראה המגיד משנה (שבת ה, יט). וראה תוספות ר"ה כ"ט ב' (ד"ה רדיית הפת).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נתן פת לתנור שלנו, וקדש עליו היום: כתב רבינו ירוחם, שבתנורים שלנו שאין מדביקין בהם פת, ואין צריך רדייה לא בסכין ולא במרדה, אם נתן פת לתנור מבעוד יום וקדש עליו היום, מותר ליטלו בסכין, או בשום דבר שיתחוב בו, או במקל³⁰. אבל ברכת שמוציאין בה הפת, אסור³¹. וכן פסק השו"ע³².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רנד)

ה. אין נותנין סמוך לחשכה פת בתנור... ואם נתן אותם סמוך לחשכה ולא קרמו פניהם, אם במזיד, אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו; ואם בשוגג, אם אין לו מה יאכל, מותר לו לרדות ממנו מזון שלש סעודות, ואומר לאחרים שאין להם מה יאכלו: באו ורדו לכם מזון שלש סעודות. וכשהוא רודה, לא ירדה במרדה (פי' ברכת ובמזרה תרגום מרדה פאל"ה בלע"ז), אלא בסכין וכיוצא בו, שלא יעשה כדרך שעושה בחל; ואם אי אפשר לרדות בשנוי, ירדה במרדה; ואם נתנה בכדי שיקרמו פניה, כיון דלא עבד אסורא, וצריך שבת הוא, רודה כדרך. ושלא לצורך היום, אסור אפילו בשנוי...

סעודות שבת

(ק"י ב') אמר רב חסדא: לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, שנאמר³³ (במון) "והיה ביום הששי והכינו את אֶשְׁרֵי יְבִיאֵנו", לאלתר (בשעת הבאה הכנה. והבאה היתה בהשכמה, כמש"כ "וילקטו אותו בבקר בבקר").

אמר רבי אבא: בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, דכתיב "ויהי ביום הששי לקטו" **לחם משנה**. אמר רב אשי: חזינא ליה לרב כהנא דנקט תרתי, ובצע חדא. אמר: "לקטו" כתיב (משמע אחיזה. אבל בציעה, לא כתיב משנה). רבי זירא הוה בצע אכולה שירותיה (ראה להלן).

רבי אמי ורבי אסי, כי מיקלע להו ריפתא דעירובא, שרו עילויה (מתחילים בהמוציא). אמרי: הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה, ליתעביד בה מצוה אחרינא.

תנו רבנן: כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת? שלוש. רבי חידקא אומר: ארבע (ושניהם מקרא אחד³⁴ דרשו: "ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאנהו בשדה". ונחלקו אם הני תלתא "היום", לבר מאורתא או בהדי אורתא).

29. או"ח רנדה. והמשנ"ב (ס"ק לו) כתב שאליה רבה כתב שיש להחמיר (דלא כשו"ע) כפוסקים דסבירא להו דאפילו נתנה בהיתר צריך להיות הרדיה דווקא בשינוי. וראה שעה"צ (ס"ק לה). וראה לעיל, ד' א', גבי הדביק פת בתנור בשבת, אם התיירו לו לרדותה. מקורות - רמב"ן (מלחמות, א ב ברי"ף). ר"ן (פ"ק, א ב ואילך ברי"ף, ד"ה אמר רב ביבי).

30. דלא גרע מחררה שטמנה בגחלים דשרי (בפרק כל הכלים, קכ"ג א') לתחוב בה כוש או כרכר וליטלה בשבת.

31. כי היא כעין המרדה שהיו רודים בה הפת בתנורים שלהם. וכתב ב"י, דעל כרחך לומר מה שמתיר רבינו ירוחם, הוא ביותר מג' סעודות; דאי בג' סעודות, אפילו בתנורים דידהו נמי שרי על ידי שינוי ומיהו כי אסר להוציא ברכת, אפשר דאפילו לצורך ג' סעודות אסר, משום דמיחזי כעובדין דחול.

32. או"ח רנדז. מקורות - רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב יב, ח"ג).

33. שמות טז,ה.

34. שמות טז,כה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

לעולם ישכים אדם להוצאת שבת: כתב שיבולי הלקט בשם מדרש תנחומא אמר רב חסדא: מנין שכל המוציא יציאה לשבת, מצוה שישכים ויוציא משחרית? שנאמר 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וגו'', ודרשו חכמים: אין 'וְהָיָה' אלא מיד, שנאמר³⁵ 'וְהָיָה כִּי קָם הַפִּלְשֶׁתִּי'. אמר רבי זעירא: אע"פ שמוציא אדם ערב שבת משחרית, מצוה שיוסיף בין השמשות, שנאמר 'וְהָיָה מְשֻׁנָּה'. וכן פסק השו"ע³⁶ שישכים להכין צרכי שבת.

רבי זירא בצע אכוליה שירותא: לרש"י ורמב"ם פירוש, שבצע פרוסה גדולה שמספיקה לכל הסעודה (ולא פליג ארב כהנא דנקט תרתי ובצע חדא). ולרב האי גאון והרשב"א פירוש, שבצע על כל הככרות המונחות לפניו לאכול (ופליג ארב כהנא). והשו"ע³⁷ פסק כרש"י והרמב"ם.

זמני שלוש סעודות: דעת בה"ג שאם רצה לפסוק בסעודת שחרית באמצע סעודה בברכת המזון ואחר לחזור לאכול שפיר דמי. ודעת תוספות וריטב"א, שזמן סעודה שלישית היא מן המנחה ולמעלה³⁸. וכתב הגהות מיימוניות בשם רבינו תם שאם אכלה קודם מנחה, לא קיים מצותה. וכן פסק השו"ע³⁹.

אדם שקשה לו לאכול שלוש סעודות: כתב רב נחשון גאון, מי שאכל הרבה ואין נפשו יפה לאכול שלוש סעודות, אם יכול לאכול כביצה ואין מצטער, יאכל ויקיים שלוש סעודות. ואם כשיאכל כביצה מצטער הימנה, פטור. שלא תיקנו רבותינו ז"ל שלוש סעודות בשבת אלא לכבוד שבת ולענגה, וכיון שמצטער אין לו עונג ופטור. וכן פסק השו"ע⁴⁰.

סעודה שלישית במיני תרגימא: תנן בסוכה (כ"ז א'), אמר רבי אליעזר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. ומבאר שם בגמרא שאם השלים (סעודה שלישית) במיני תרגימא, יצא. אלמא דמיני תרגימא נקרא סעודה. ונחלקו הראשונים בפירוש "מיני תרגימא":

(4) **רש"י** פירש דהיינו פרפראות ומעדנים, כגון פירות וכסנין וקפלוסות מבושלות. וכ"כ רבינו יונה, הר"ן ועוד,

35. שמואל-א, יז, מח: וְהָיָה כִּי קָם הַפִּלְשֶׁתִּי וַיִּלָּךְ וַיִּקְרַב לְקִרְיַת דָּוִד וַיִּמָּהַר דָּוִד וַיִּרְץ הַמַּעְרָכָה לְקִרְיַת הַפִּלְשֶׁתִּי.

36. או"ח רנ"א. כתב הפמ"ג (מש"ז ס"ק א), דאפשר דלפי התנחומא המובא בב"י, צריך להיות ההשכמה יותר בהקדם, דהיינו אפילו קודם ק"ש ותפלה. וכתב ביה"ל (ד"ה ישכים) דהעולם לא נהגו כן, אלא כ'סדר היום' (סדר הכנת יום השישי לשבת) שהביא המג"א (סו"ס רנ"א) דדוקא לאחר ק"ש ותפילה, אם לא שלא ימצא לקנות אח"כ. ואפילו בזה כתב לקרות קודם ק"ש. וב'סדר היום' כתב שלא יפרוש מתפילה בציבור, אפילו אם לא ימצא אח"כ (וכן פסק בשו"ע הרב, סעי' ג). וכתב ביה"ל שפליאה היא, איך ידחה תפילה בציבור דרבנן את מצות הכנה שהיא דאורייתא. ואף אי נימא דאסמכתא היא, נראה דמוטב שיקנה, ויתפלל אח"כ ביחיד. עיי"ש. מקורות - שיבולי הלקט (עניין שבת, סי' נה).

37. או"ח רע"ב, ובביאור הגר"א כתב שהעיקר כדברי רב האי גאון והרשב"א, ושכן כתבו רש"ל ושל"ה.

38. דכיון דנפקא לן ג' סעודות מדכתיב תלתא יום, סעודות חלוקות בעינן, שיהא ניכר מעלת השבת. ולא עוד אלא שאם אומר שיפסיק בברכת המזון באמצע סעודתו בעוד שהיה בדעתו לאכול ממנו, הוה ליה כמרבה בברכות שלא לצורך, לומר המוציא וברכת המזון שתי פעמים במעמד אחד, ואיכא משום ברכה שאינה צריכה שעובר משום לא תשא. ואם אחר שאכל סעודתו ודי ספקו, הוה ליה סעודה שלישית באכילה גסה ואין זה עונג וכבוד שבת. אלא ודאי חילוק סעודות בעינן כדברי התוספות, וכן הכרחתי לפני מורי רבינו ז"ל. ריטב"א (ק"ז ב', ד"ה במנחה).

39. או"ח רצ"ב. מקורות - בה"ג (סי' ז', הל' שבת פרק שישה עשר, עמוד ככו). והרמב"ן ורשב"א הביאו דבריו, ולא חלקו עליו. תוספות (ק"ח א', ד"ה במנחה מצילין). רא"ש (כל כתבי, סי' ה). מרדכי (סו"ס שצז). הגהות מיימוניות (הל' שבת פרק ל, אות ו, ואות ח).

40. או"ח רצ"א. מקורות - רב נחשון גאון (אוצה"ג שבת ק"ח א', חלק התשובות סי' שכט, עמ' 107 בהוצאת גושל). וכן ממש בלשון הזה כתוב בספר האורה (מבית מדרשו של רש"י, חלק א [נה"א] דין שלש סעודות). וכ"כ הרשב"א (שו"ת ח"ה, ג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דהיינו פירות⁴¹. (2) דעת **תוספות** (בסוכה) דהיינו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתים בהם את הפת. (3) **הרא"ש** פירש שהם מיני מזונות. (4) דעת **התוספות** (ביומא ובברכות) שצריך לעשותה בפת, מדכתב תלתא זימנן "היום" גבי מן, שהוא במקום פת⁴². **והשו"ע**⁴³ הביא כל הדעות, והכריע כדעת **התוספות** דבפת דוקא.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רג)

- א. יִשְׁכֹּם בְּבֹקֶר בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְהַכִּין צָרְכֵי שַׁבָּת...
- ב. יִרְבֶּה בְּבֹשֶׁר וַיֵּין וּמִגְדָּנוֹת כְּפִי יָכֻלָּתוֹ.

(או"ח, הלכות שבת, סימן רצא)

- א. יֵהָא זֶהִיר מֵאֵד לְקַיִם סְעֵדָה שְׁלִישִׁית, וְאִף אִם הוּא שָׁבַע יָכוֹל לְקַיִם אוֹתָהּ בְּכַבִּיצָהּ, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ כָּלֵל לֶאֱכֹל אִינוּ חַיִּב לְצַעַר אֶת עַצְמוֹ. וְהַחֲכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ (קֹהֶלֶת ב, יד) שֶׁלֹּא יִמְלֹא בִטְנוֹ בְּסְעֵדַת הַבֶּקֶר, כְּדִי לִתֵּן מָקוֹם לְסְעֵדָה שְׁלִישִׁית. **הגה:** וּמִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּלֵיל שַׁבָּת, יֵאָכֵל שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת (הרא"ש פרק ע"פ).
- ב. זְמַנָּה מְשִׁיגֵיעַ זְמַן הַמִּנְחָה דְּהֵינּוּ מִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וּמִחֻצָּה וּלְמַעֲלָה, וְאִם עֲשָׂאָה קֶדֶם לָכֵן לֹא קַיִם מִצְוַת סְעֵדָה שְׁלִישִׁית...
- ג. אִם נִמְשְׁכָה סְעֻדַת הַבֶּקֶר עַד שֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַמִּנְחָה יִפְסִיק הַסְעָדָה וַיִּבְרַךְ בִּרְכַת הַמַּזֶּן וַיֵּטֵל יָדָיו וַיִּבְרַךְ בִּרְכַת הַמוֹצֵא וַיִּסְעַד, וְנִכְוֵן הַדָּבָר שֶׁאִם לֹא הָיָה עוֹשֶׂה כֵן, מֵאַחַר שֶׁנִּמְשְׁכָה סְעֻדַת הַבֶּקֶר עַד אוֹתָהּ שָׁעָה, לֹא הָיָה יָכוֹל לֶאֱכֹל אַחֵר כֶּף אֶלָּא אֲכִילָה גָסָה. **הגה:** אֲבָל מִי שִׁידַע שֶׁאֶפְשָׁר לֶאֱכֹל אַחֵר שִׁתְּפִלָּל מִנְחָה עִם הַצִּבּוּר, לֹא יַעֲשֶׂה סְעֻדָה שְׁלִישִׁית קֶדֶם מִנְחָה; מִיָּהוּ אִם עֲשָׂאָהּ, יִצָּא.
- ה. צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָהּ בַּפֶּת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ בְּכָל מֵאֲכָל הָעֲשׂוֹי מֵאֶחָד מִחֻמְשַׁת מִינֵי דָגָן; וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ בְּדָבָרִים שֶׁמִּלְפָּתִים בָּהֶם הַפֶּת כְּבֹשֶׁר וְדָגִים, אֲבָל לֹא בִּפְרוֹת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דֹּאֲפְלוּ בִּפְרוֹת יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ. וּסְבָרָא רֵאשׁוֹנָה עָקָר, שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹתָהּ בַּפֶּת אֶלָּא אִם כֵּן הוּא שָׁבַע בְּיוֹתֵר. **הגה:** אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹל פֶּת, כְּגוֹן בְּעָרֵב פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת שֶׁאִסּוּר לוֹ לֶאֱכֹל פֶּת לְאַחַר מִנְחָה כְּדִלְקָמֶן בְּהִלְכוֹת פֶּסַח (מהרי"ל ה"פ).

(או"ח, הלכות שבת, סימן רעד)

- א. בּוֹצֵעַ עַל שְׁתֵּי כִפְרוֹת שְׁלָמוֹת, שְׁאוּחָז שֶׁתִּיהֵן בִּידּוֹ וּבּוֹצֵעַ הַתַּחְתּוֹנָה. **הגה:** וְדוֹקָא בְּלֵילִי שַׁבָּת (דְּבָרֵי עַצְמוֹ), אֲבָל בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת אוֹ בְּלֵילִי יוֹם טוֹב בּוֹצֵעַ עַל הָעֲלִיוֹנָה (כָּל בּוֹ וְהִגְהוֹת מִיָּמוֹנִי פ"ח מִהֲלָכוֹת חֲמֵץ וּמִצָּה), וְהַטַּעַם הוּא עַל דֶּרֶךְ הַקְּבָלָה.
- ב. מִצְוָה לְבָצֵעַ בַּשַּׁבָּת פְּרוּסָה גְדוֹלָה שֶׁתִּסְפִּיק לוֹ לְכָל הַסְעָדָה (וְעַיֵן לְעֵיל ס' קס"ז).

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקכט)

- א. מִצְוַת יוֹם טוֹב... וְחַיִּב לְבָצֵעַ עַל שְׁתֵּי כִפְרוֹת וּלְקַבֵּעַ כָּל סְעֻדָה עַל הַיָּיִן. וּבִגְדֵי יוֹם טוֹב יִהְיוּ יוֹתֵר טוֹבִים מִשְׁלֵי שַׁבָּת. וְלֹא נִהְיָ לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְעֻדָה שְׁלִישִׁית. (וּבַיּוֹם טוֹב מֵאַחֲרַיִן לְבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמִמֶּהֲרִין לְצֵאתָ, מִשּׁוּם שֶׁמִּחַת יוֹם טוֹב) (גְּמָרָא פ' הַקּוֹרָא עוֹמֵד).

41. ובשבולי לקט (עניין שבת, סי' צג) כתב: וכן מצאתי שהיה רבינו יצחק ב"ר יהודה ז"ל נוהג להשלים שלוש סעודות במיני פירות. ואחי השני מורי רבי יהודה בר בנימין זצ"ל (כוונתו לריבב"ן) מקפיד במיני פירות של שבעת המינים.

42. ע"פ ביאור הגר"א (או"ח רצא,ה). וראה אריכות בב"י, ובדעות שאר הראשונים.

43. או"ח רצא,ה. מקורות - ר"ן (שבת, כל כתבי, מד א ברי"ף, ד"ה ואיכא). רבינו יונה (ברכות, שלושה שאכלו, לו ב ברי"ף, ד"ה ברכת). תוספות (סוכה כ"ז א, ד"ה במיני, יומא ע"ט ב, ד"ה מיני). רא"ש (סוכה, פרק הישן, סו"ס יג). הגהות מיימוניות (הל' שבת לט, אות ו). סמ"ג (עשין סי' כז). מרדכי (שבת, כל כתבי, סי' שצז).